

הרב ד"ר איתמר ורהפטיג

הסכם השאלת ספר תורה

יש מצווה מן התורה לכתוב ספר תורה, וכך נפסק בשו"ע (יו"ד סי' ער סעי' א): 'מצות עשה על כל איש ישראל לכתוב לו ס"ת... ואינו רשאי למוכרו...'. לא כאן המקום להביא כל פרטי המצווה. מצווה זו יקרה וקשה ליישום, ובימינו ניתן לקיימה באופן אחר, כפי שממשיך השו"ע (שם סעי' ב): 'האידנא מצוה לכתוב חומשי תורה ומשנה וגמרא ופרושיהן, ולא ימכרם, אם לא ללמוד תורה ולישא אשה'. ונחלקו המפרשים אם בימינו עדיין קיימת המצווה המקורית של כתיבת ספר תורה או שיש לה תחליף ברכישת ספרי קודש (ראה ש"ך וט"ז לשו"ע שם).

יש יהודים אשר רוצים לקיים את המצווה בהידורה, שכותבים או שוכרים סופר שיכתוב להם ספר תורה. בדרך כלל קשה להם או שאינם מעוניינים להחזיק את הספר בבית, וזאת מן הסיבות הבאות: אין להם מקום, קשה לשמור אותו בבית בקדושה הראויה, ובעיקר, הם מעוניינים שיקראו בו, ולא שיהא מונח בבית כאבן שאין לה הופכין. לכן הם מוסרים את הספר לבית כנסת שבו הם מתפללים, אבל אין הם נותנים אותו במתנה או בהקדשה לבית כנסת, אם בגלל שיש אומרים שבכך יפסידו את המצווה¹, ואם בגלל שאינם מעוניינים בכך, שכן אם הם או זרעם אחריהם יעברו דירה, רצונם הוא לקחת את הספר עמם. לכן מקובל שבעל הספר משאיל את הספר לבית הכנסת, ואז הרשות בידו לקחת אותו לכשירצה.

מכאן באנו לסוגיית חוזה השאלה בין הבעלים לבין בית הכנסת, וביתר דיוק, לבין עמותה שמנהלת את בית הכנסת. כיון שלחוזה כזה אורך חיים ארוך בדרך כלל, מן הראוי לכותבו, ולהחתים את שני הצדדים עליו, למען יעמוד ימים רבים. לכאורה חוזה השאלה רגיל בפנינו. עם זאת יש כמה תנאים שיש ליתן עליהם את הדעת מראש.

1. האחריות על הספר

בדרך כלל עושה המשאיל טובה לשואל, וכל ההנאה היא של השואל, ולכן נושא הוא גם באחריות אונסין. אך כאן גם המשאיל נהנה כאמור, שכן אינו יכול או אינו רוצה להשאיר את הספר בביתו. יתר על כן, לעתים לבית כנסת יש כבר ספרים משלו, והוא עושה טובה

1. ראה חידושי רע"א על שו"ע יו"ד סי' ער.

למשאל בשואלו את הספר. לכן יכולים הצדדים להסכים מראש על אחריות מופחתת, כדברי המשנה (מובאת בב"מ צד ע"א): 'מתנה... והשואל להיות פטור מלשלם'.

2. ביטוח הספר

העובדה שהמשאל הוא הנהנה מההשאלה נוגעת גם לביטוח. ספר תורה הוא יקר, ובימינו אין כמעט ספר שאינו מבוטח מפני שרפה, גנבה ושאר מרעין בישין. במצב רגיל שבו בית הכנסת מעוניין בספר לשימוש, מתנה בעלים עמו שיבטח את הספר על חשבוננו. אך יש שבעל הספר הוא המעוניין בהסכם כאמור לעיל, וגם יש שבעל הספר מעוניין בתנאים מיוחדים של ביטוח, ובית הכנסת אינו מוכן להעמיס על עצמו הוצאה כזו, מה עוד שהוא מבטח את יתר הספרים בביטוח זול יותר. גם כאן פתוחה הדרך לצדדים להסכים ביניהם על חלוקת דמי הביטוח כפי שייראה להם. גם יש אפשרות שבית הכנסת יהיה המבטח כלפי החברה, ובהסכם אחר הוא יחייב את המשאל בשיפוי מסוים על הוצאות דמי הביטוח. גם חשוב לציין בחוזה את המוטב במקרה של אובדן, שכן בית הכנסת יכול לטעון, שאין זה צודק שהוא יבטח, ורק הבעלים ייהנה מהשבת הנכס במקרה של אובדן. עוד כדאי לציין בחוזה כי הביטוח פוטר את בית הכנסת מחובת השבה במקרה של אובדן שהביטוח מכסה אותו. סעיף זה גם יפטור את בית הכנסת מחובת השבה במקרה שחברת הביטוח משתהה או מערימה קשיים בפורעה את חובה.

3. הפסקת חוזה ההשאלה על ידי המשאל

באלו תנאים רשאי הבעלים לקחת את הספר? בית הכנסת לא יסכים ללקיחה שרירותית או ללקיחה ללא הודעה מראש, אלא ירצה שתינתן לו אפשרות להתארגן, ולא יישאר כעדר שאין לו ספר, לכן קובעים בחוזה חובת הודעה מראש. כמו כן יש שהבעלים מתנה שבית הכנסת אינו רשאי להוציא את הספר למניין של אב"ל באזור, או לצורך השאלה זמנית למניין אחר שבסביבה, אלא אם כן יקבל ממנו רשות לכך.

4. הפסקת חוזה ההשאלה על ידי בית הכנסת

לעיתים בית הכנסת מתקשה לעמוד בדמי הביטוח, או שהוא קיבל ספר מהודר ממקום אחר, והוא צריך את המקום של הספר המושאל, או שיש סיבה אחרת שבשלה הוא מעוניין להפסיק את חוזה ההשאלה. בשאלת חזרת השואל דן ה'נמוקי יוסף'². 'ערוך השלח'³ פוסק שבהשאלה לזמן, יכול השואל לחזור בו 'דהא לטובתו נעשה הזמן'. אבל הוא מוסיף, שאם גם למשאל יש עניין בהשאלה, כגון משאל ביתו, שאינו מעונין שהבית יעמוד ריק, 'אפשר שאין יכולים לחזור בהם'. אמנם אם לא קבעו זמן, כל אחד מן הצדדים יכול לחזור בו. בנידוננו, אם קבעו זמן, אף אם נוהגים לחדשו בתום התקופה, ייתכן שהבעלים מקפיד שלא יוכל השואל לחזור בו באמצע הזמן, שכן כאמור אינו חפץ בספר בביתו. גם אם לא קבעו זמן, צריך המשאל זמן להתארגנות, ולכן כדאי להסדיר מראש

2. נמוקי יוסף, ב"מ פרק שמיני, נו ע"א לדפי הרי"ף.

3. ערוך השולחן, חו"מ סי' רצא סעי' יט.

עניין זה. כלומר, בנוסף לאפשרות המשאל לחזור בו בהודעה מראש, גם השואל יהא רשאי לחזור רק בהודעה מראש, ואולי תקופת זמן זו תהא ארוכה יותר, שכן בדרך כלל לבעלים נצרך זמן רב יותר כדי למצוא תחליף. מצד שני, דווקא בית הכנסת צריך זמן ארוך יותר להתארגנות, כדי שלא יישאר ח"ו ללא ספר לקריאה.

5. אחזקה שוטפת

כמעט כל חפץ צריך טיפול למען לא יתקלקל⁴. ספר תורה יש צורך באוורורו, ובעיקר בתיקון טעויות שיימצאו בו וכיוצא באלו. על מי הטורח וההוצאות? בדרך כלל נוהגים כמו בחוזה שכירות דירה: בעיות שוטפות רגילות, שאינן דורשות מעשה אומן - על חשבון השוכר, ואילו בעיות קשות יותר, שהן בדרך כלל נדירות ויקרות יותר, ונצרכות למעשה אומן - על חשבון המשכיר. אם כן בנידוננו נראה שאחזקה שוטפת תהיה על חשבון בית הכנסת השואל, ואילו טיפול גדול, לא צפוי - על חשבון המשאל. (כאשר אין הביטוח מכסה זאת). גם כאן יש להסכים מראש בעניין.

6. הסכם על זמני קריאה בספר

המשאל מעוניין שיקראו בספר, ובמיוחד בזמנים ידועים, כיום יארציט של מי מקרוביו וכיוצא באלו. לכן מן הראוי לציין תנאי כזה בחוזה. לכאורה התחייבות כזו מצד בית הכנסת היא בגדר קניין דברים, כלומר התחייבות שאינה ממונית, שאין לה תוקף משפטי⁵. אך גם להצהרת כוונות יש ערך, שכן בדרך כלל אדם הגון נאמן להבטחתו, ללא בחינה משפטית של דבריו. אך נוסף לכך, החוזה כאן תופש, מדין 'דבר הנעשה ברבים'. כלומר, להבטחה של גוף ציבורי יש מעמד משפטי מחייב⁶. כמו כן אפשר לנסח סעיף זה כתנאי בהשאלה: המשאל מתנה שיקראו בספר בימים מוסכמים, ורק על דעת כן הושאל הספר. יש להניח שהשואל יהיה מעוניין בקיום התנאי כדי שלמשאל לא תהא עילה לביטול העסקה.

נציע כאן נוסח חוזה, אבל הצדדים יכולים להסכים אחרת, כפי שאמור לעיל⁷.
בס"ד

הסכם השאלת ספר תורה

בין _____ ת.ז. _____ (להלן: 'המשאל')
 לבין עמותת _____ (ע"ר _____) רח' _____ (להלן: 'השואל')
 פרטי ספר התורה: _____ (להלן: 'ספר התורה')
 (אם יש סימון וכדו', לציין).

4. ראה ב"מ ל ע"ב.

5. ראה בבא בתרא ג ע"א.

6. ראה שו"ת הרא"ש, כלל ו אות יט, כא; שו"ע, חו"מ סי' רד סעי' ט; פד"ר ו, 166.

7. נעזרתי בנוסח שנכתב ב'ארץ חמדה', אבל שניתי והוספתי, כפי שיבדוק המעיין.

- הואיל והמשאיל מעוניין להשאיל את ספר התורה שבבעלותו לעמותה הנ"ל והואיל ובית הכנסת מעוניין לשאול את ספר התורה הנ"ל מוסכם בזאת:
1. ספר התורה יישאר בבעלותו המלאה של המשאיל.
  2. המשאיל מצהיר כי הספר עבר הגהה על ידי סופר ועל ידי מחשב וכי כל הטעויות שנמצאו בו תוקנו והוא נמצא כשר לקריאה בתורה בציבור על ידי מגיה מוסמך⁸.
  3. הספר יושאל לעמותה על פי תנאי הסכם זה.
  4. זכותו של המשאיל או של באי כוחו, להודיע לעמותה על סיום תקופת ההשאלה ולקבל את ספר התורה לרשותו בחזרה, בהתראה של 45 יום מראש.
  5. גם לשואל שמורה הזכות להודיע למשאיל על סיום תקופת ההשאלה, בהתראה של 45 יום מראש.
  6. השואל לא יוציא את ספר התורה מבית הכנסת ללא רשותו של המשאיל או בא כוחו.
  7. בכל התקופה שבה ישהה ספר התורה ברשות העמותה, מתחייבת עמותת בית הכנסת לבטחו על חשבונה בשווי של _____ (במילים _____)
  8. או במקום סעיף 7 : בכל התקופה שבה ישהה ספר התורה ברשות העמותה, מתחייבת עמותת בית הכנסת לבטחו, כאשר דמי הביטוח יחולקו ביניהם בשיעור של 70% לעמותה ו-30% למשאיל⁹.
8. סעיף זה מאפשר לשואל לחזור בו, אם תמצא טעות שניכר בה שהייתה עוד לפני ההשאלה, ולא יצטרך להמתין כאמור בסעיף 5, שכן מקח טעות לפנינו. יתר על כן, ללא סעיף זה, יכול היה הבעלים להתנגד לחזרה כזו, בטענה כי 'ניחא ליה לאיניש למעבד מצוה בממוניה', כפי שלמדנו בקשר לשוכר בית בערב פסח שהוא בחזקת בדוק, ונמצא שאינו בדוק (שו"ע או"ח סי' תלז סעי' ג). אמנם שם נחלקו הפוסקים אם רשאי השוכר לדרוש דמי הבדיקה מן המשכיר. ברם, יש אומרים שאם המשכיר אמר במפורש שהבית בדוק, לכולי עלמא הוא ישלם את דמי הבדיקה. (ראה משנ"ב שם). אם כן גם בנידוננו, בית הכנסת יתקן על חשבון המשאיל או יחזירנו לו כאמור. ועדיין אני חוכך לומר, שאם ימצאו טעויות בודדות, אין זה בכלל התנאי, שכן אין כמעט ספר שנקי לגמרי מטעויות גם לאחר הגהה. במצב של ספק, יובא העניין להכרעת הבורר.
9. כך ייעשה בנסיבות מיוחדות כאמור במבוא, ובמיוחד כאשר למשאיל דרישות מיוחדות של ביטוח, מעבר למה שהשואל עושה עבור ספרים אחרים שאצלו. כאמור במבוא גם אפשר להסתפק בנוסח הרגיל של הסעיף הקודם, ולהוסיף: 'המשאיל ישלם לבית כנסת כל שנה סך כך וכך, דמי השתתפות בהוצאות הביטוח'.

9. בכל מצב המוטב הוא המשאיל, אבל הוא ישלם את דמי ההשתתפות העצמית בשעת הצורך.
10. במקרה שספר התורה אינו מבוטח כאמור בסעיף 7-8, או שידוע שלא יהיה מבוטח בעתיד, מכל טעם שהוא, או במצב שבו תנאי החזקת ספר התורה אינם עומדים בדרישות פוליסת הביטוח, מתחייבים מנהלי עמותת בית הכנסת והגבאים להודיע על כך למשאיל בכתב באופן מיידי, ולו תהיה הזכות להוציא את ספר התורה מבית הכנסת באופן מיידי.
11. הוצאות אחזקה שוטפת, כולל תיקון טעויות שאין המשאיל נושא באחריותם לפי סעיף 2, מוטלות על השואל. אבל תיקון קלקול יסודי, לא צפוי, שלא קרה באשמת השואל, ואינו מכוסה על ידי הביטוח, מוטל על המשאיל.
12. בית הכנסת מתחייב להוציא את הספר לקריאה מדי שנה בימים אלו: ...
13. בכל מקרה של אי הסכמה או מחלוקת בין הצדדים יובא הסכסוך לבוררות בפני בורר או בית דין מוסכם ( ) שידון על פי דין תורה, הן לדין והן לפשר.
- דין חתימה על הסכם זה כדין חתימה על הסכם בוררות.
14. החתומים מטעם העמותה מצהירים כי בסמכותם להתחייב ולחתום מטעמה.
15. הצדדים עשו על הסכם זה קניין 'סודר' באופן המועיל במנא דכשר למקניא ביה על כל חיוביהם, ושעבדו נכסיהם לקיום כל החיובים שהתחייבו עליהם בהסכם זה, דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי. וכל התנאים נעשו על פי דיני התנאים, כתקנת חכמים.

תאריך (___/___/___) _____

המשאיל _____

השואל [חותמת העמותה] _____

